

„JAZZKAAR 2005“: VOKAALVIGUREID JA TULISEID RÜTME, SIISKI KA MÕNDAGI TRADITSIOONILIST

MIRJAM TALLY

„Jazzkaar“ kestis kokku üheksa päeva, mille jooksul andunud jazzifännid, kes tõesti enamikule kontsertidele jõudsid, võisid saada tõelise jazzi üledoosi; teistel, kel vähem jaksu, mahti ja raha, said festivali nautida kontsentreeritud annustes. Aga „Jazzkaar“ sai väärilise lõpetava punkti just volbriöö, mil festivali üks peakülalisi **Philip Hamilton** (USA) rokkis oma bändiga üle kahe tunni järjest, südaööni ja pisut enamgi. Ometi ei kujunenud jazzimaraton nii väsitavaks kogemuseks, kui seda on vahel uue muusika festivalide jälgimine, jazzis puhub värsked tuuli ja energiat, mis kriitiku väsimat kipuvad vaimu siiski ärksana hoiavad. Jazzis on üllatusi, vabadust ja improvisatsiooni, mis jätab palju vaba mõtteruumi nii muusikuile endile kui ka kuulajaile, muusikud hoiavad oma fantaasiarikaste soolodega jazzit pidevas liikumises ja muutumises, mis teebki selle stiili nii nauditavaks.

Kokku toimus Tallinnas ja teistes Eesti paikades nelikümmend kaks kontserti, ärksamate punktikestena eristuvad festivalile tagasi vaadates kindlasti „**Charles Lloyd Quartet**“ (24. aprillil), **Kimmo Pohjonen** ja **Eric Echampard** (25. aprillil), **Omar Sosa trio** (28. aprillil), **Dhafer Youssef & Paulo Fresu**

(29. aprillil) ning **Coco Mbassi** ja **Philip Hamilton & Greg Osby** (mõlemad esinejad 30. aprillil).

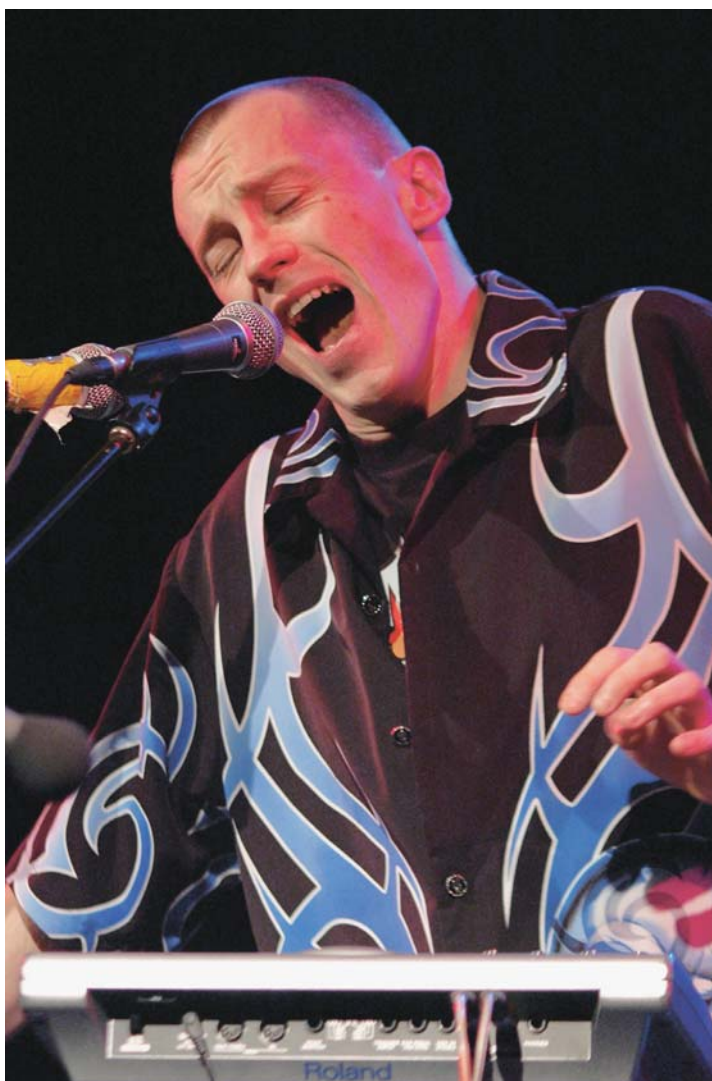
Traditsiooniliselt toimus lõviosa festivali kontsertidest remondiootel Sakala keskuses, ent kui „Jazzkaare“ klubilistest kontserdipaikadest rääkida, siis väärrib uudse jazzipaigana tähelepanu „Vanalinnastudio“ jazziklubi, mis tegeb regulaarselt kord nädalas reedeti teatri keldris ja on Tallinnas vist ainus regulaarset jazzit pakkuv koht. Praeguseks peaaegu hooaja tegutsenud jazziklubil tasub kindlasti silma peal hoida, sest põnevaid esinejaid sinna jagub ning klubi atmosfäär on justkui loodud kammerlikumateks jazziohtuteks. Loomulikult jõudis „Jazzkaar“ ka sel aastal klubilisesse keskkonda: „Café Amigosse“, „BonBoni“ ja „Rock Cafésse“.

Pisut eriline oli selle aasta „Jazzkaarel“ idee teha ekstra „Tornijazzi“ päev (23. aprillil), kus eesti jazzartistid esinesid vanalinna ajaloolise hõnguga müüride vahel – Kiek in de Kökis, Väravatornis, Paksus Margareetas ja Hobuveskis.

Vokaalvigurdaja **Médéric Collignon**

Médéric Collignon osutub tagantjärele meenutades üsna eredaks ja meelde jäävaks kujuks, kuigi tema esinemine

Médéric
Collignoni võlu
seisnes tema
häälevigurites.
Kes ärritus, kes
vaimustus, kes
kehitas nõutult
õlgu.

oli pigem ärritav ja üllatav kui rõõmus-
tav. Teda võib pidada just šokiartistiks,
kelle eesmärk ongi publikut rahulikust
tardumusest üles ehmatada. Kui samal
õhtul esinenud artiste võrrelda, siis nii
Collignoni kui ka Kimmo Pohjonen
lava-show oli võrtsitatud rohke elekt-
roonikaga, paraku oli Collignoni *sound*
pigem n-ö laiatarbekõlast lähtuv, tuge-
vate popkultuuri elementidega. Pohjo-
nen eksperimenteeris rafineeritud kõla-
de ja isegi müraga, „harilik” akordion
muundus tema kätes šamanistlikuks,

moodsalt juhtmete ja elektrisüsteemiga
ühendatud loitsupilliks.

Collignoni võlu aga seisnes tema
häälevigurites. See, mis tegi ta ärrita-
vaks, oli tema maneerlik lavaline olek:
Collignoni iseloomustas kiire, närviline,
„lõdisev” vokaaltehnika, tohutu *presto*,
nagu kimamine kiirteel. See ühtesoodu
kihutamine just hakkaski õhtu edene-
des lõpuks tüütama, kuulaja oleks taht-
nud pisutki vaheldust. Kärme suuga
vokalist kasutas kõikvõimalikke imelik-
ke vilepille plastmassist oranži papagoi-

Charles Lloyd oli ilmselt kõige põnevam kuulata neil, kes juhtusid olema ka tema legendaarseks saanud kontserdil Tallinnas kolmkümmend aastat tagasi.

ni välja, ja mängis ka minitrompetit (?). Aga oma esinemise lõpu eel demonstreeris ta ürgset kõrilaulu koos vilepillimänguga, mis oli kontserdi üks ereda- maid kõlaleide.

Helikeelelt oli Collignon kummaline segu, *mix* kahest erinevast maailmast: vokaali poolest kaldus kohati kitsama ringi modernmuusika radadele, aga elektroonika tiris teda tagasi popkultuuri algete juurde, tema riukalik vokaal oli üle kuhjatud laiadele massidele hästi „peale mineva“ tümpsuga ja metalse-

mat sorti industriaalhelidega. Ent Collignon oli oma välistelt esinemismaneeridelt siiski veenev, kandis hästi välja vokaaltehnika ja elektroonika veidra vastuolu. Käes *yin-yang*-märgiga raamat, deklameeris ta prantsuskeelseid fraase, keerates kärsitult pseudopiibli lehekülgi, ja segustas oma kõnet elektrooniliste vihinatega. Nagu arusaamatu uue ajastu prohvet, kelle puhul mõtled, kas teda kuulata ja uskuda või pidada lihtsalt hulluks. Viimasele mõttele andis tõuget ka vokalisti miimika, hoogne žes-

tikuleerimine, närvilised liigutused. Aga küllap see on osa artisti kontseptsioonist ja sisekaemusest. Igatahes väline olek oli veenev ning antud konteksti äärmiselt sobiv. Kes ärritus, kes vaimustus, kes kehitas nõutult õlgu.

Põhjamaa šamaan Kimmo Pohjonen

Väliselt ilmekas oli ka duo Kimmo Pohjonen – Eric Echampard, kelle puhul oli see joon ikkagi justkui üks osa šamanistlikust rituaalist. Pohjonen on kunagi oma intervjuus lausa toonitanud, et visuaalne külg on tema esinemistes väga oluline. Duo kulges üsna intensiivsel energiatasandil, muusikud olid laval võrdväärsed partnerid, kuigi Pohjonen tõmbas peatähelepanu siiski endale juba oma pillikäsitluse tõttu. Elektroonika kasutamine avardas akordioni kõlamaailma kosmiliste sfäärideni, sest mingi hetk tabasid end mõttelt, et akordioni ja elektroonika koostoimimisel sündiv müra on saanud üpriski muusikalise tähenduse, ja mingil hetkel see komplitseeritud helirägastik õgvenes, jõudes maisemasse heliilma.

Pohjoneeni intensiivne müra ekspluateeriv stiil viis mind mõttele, et mingis punktis saavad eri stiilid kokku, ristuvad mitte stiilide sulamina, vaid mingi sarnase sisulise intensiivsuse kaudu. Tema muusikat on küll raske stiililiselt sildistada, aga taas kord tekkis äratundmine, et eri stiilid omandavad mingis punktis tohutu rafineerituse (nagu ka siin), nii et muusika määratlemise võimalus hajub, sest rafineerituse aste on ülikõrge. Pohjoneeni muusikale võib tuua võrdluse kaugemalt – nagu jalu-taksid barokselt kujundatud pargis, kus maastikuarhitekt on kõigile puudele-põõsastele andnud geomeetrilised vormid, ainult et selles muusikalises helipargis oleksid need puud märksa voolujoonelisemad, nagu galaktikad teleskoobis või näiteks fraktaalsetes vormides.

Lisaks akordionile ja elektroonikale rikastas Pohjonen ulmelist helimaastiku ka vokaalhelidega, põimis helikangasse ürgulgu ja lisas vokaalsämpleid, lühidaid veidraid vokaalpõrgatusi. Pohjonen meenutab ehtsat põhjamaa tarka, tema muusika on nii ilmselgelt äratuntava maagilise jõuga, seda esisade ürgsust on tänapäeva muusikas üsna harva hoomata.

Pisut kiiksu ka!

Tublisti kiiksu, st üsna loomingulist mõtlemist lisasid „Jazzkaarde“ **Jacques Di Donato** (Prantsusmaa) koos trioga **Kerikmäe – Laasi – Soo** (28. aprillil Sakalas), mis oli vähe kuulnud eesti muusikute osalusega projektidest üks meelde jäävamaid ja ka äärmuslikumaid elamusi. Õhkkond, mis tekkis, oli lähedane muusikalisele laboratooriumile, helide katselavale, kus neli kunstnikku eksperimenteerivad kõikvõimalike kõlavärvide ja instrumentidega, võttes kasutusele ka raadiojaamad neid elektroonikaga „ära väänates“. Kerikmäe alustas õhtut trummipulkadega vanal süntesaatorikorpusel kriuksutades, bändi töövahendid sellel helide katselaval olid veel ka *kalimba*, *theremin* ja mõned mänguasjad.

Di Donato on ühelt varasemalt „Jazzkaare“ kontserdilt meelde jäänud väga vitaalse löökriista- ja klarnetimängijana, poisikeselikud silmad säramas habetunud näos, tulvil eksperimenteerimislusti.

Trio mänguski oli huumorit, meelde jääv detail oli näiteks n-ö *catwalk* ühes improvisatsioonis, muusikute üheskoos „sammuv“ teema koos visiseva mänguasja soologa. Meenutas mingite loomade hiilimist multifilmis.

Muusikute ulatuslikud improvisatsioonilised palad arenesid tervikliku mõttejoonena, nii oli ühes palas koos kirevaid ja vastandlikke muusikalisi ideid, mis ometi pika arenduse ja loo-

Kimmo Pohjonen rikastas akordioni ja elektroonika koostöös sündinud ulmelist helimaastikku „ürgulu“ ja vokaalsämplitega.

gilisusega üksteisest tulenesid. Hea koosmäng ja ühine mõtteväli olid selgelt tunda, küllap ka varem kokku proovi-
tud.

Kontserdi algul ei saanud muusikud (küll helimehe viperuste tõttu) õiget balanssi paika, Di Donato „küttis“ teised pidevalt „üle“ ja Kerikmäe klahvpille polnud üldse kuulda; olukord paranes aga teise improvisatsiooni ajal, mis oli minu arvates ühtlasi ka üks kontserdi tipplugusid – Laasi haaras bassi kõrval kätte ka flöödi ja Di Donato klarneti ning Kerikmäe üritas tabada ulmeliste raadiojaamade sagedusi, kruttides neile juurde veel elektroonikatki. Lugu algas kusagilt eksootikaradadelt, arenes aga edasi sootuks veidramas helirägastikus. Muusikud nimetavad oma stiili ise *free punk*'iks, aga eks ta selline piiripealne rännak ole, kusagil *free jazz*'i ähmasel äärealal. Aga igal juhul üks kentsakas matk helipadrikus, või, kui kasutada kitarrist Jaak Sooääre sõnu, võiks ka seda muusikat nimetada seiklusjazziks

(kuigi Sooäär tarvitas seda väljendit oma projekti „Dessert Time“ kohta).

Muusikas tulekski kehtestada eraldi „kiiksužanr“, mille alla mahuksid need nähtused, mida ükski stiil hästi ei taha omaks tunnistada, kõikvõimalikud veidrad katsetused ja ähmasem autori-
stiil. Mina paigutaksin siia igatahes Kimmo Pohjone ja Di Donato ja trio kontserdi, just seetõttu, et need on muusikaliselt nii omaette, iseseisvad nähtused, mis sobivadki ainult muusika kaudu end määratlema, mitte paigutama mingi üldisema stiili vihmavarju alla.

Uljalt seikluslik oli ka Rootsi bänd „Mats & Morgan“ 22. aprillil Sakala keskuse suures saalis, kelle „Kohtumine Frank Zappaga“ oli progese-gune, keerkate rütmiviguritega valdavalt tempokas vimka. Bändi viisiku üks keskseid figuure on pime klahvpillimängija Mats Oberg, kes koguni ühe kellelegi pühendatud laulu maha laulis, aga eriti vaimukad olid tema suupilliso-
lud,

millele ta aeg-ajalt efektiplokist ka *delay*'d juurde keeras ja millega ta bändi üldisele rütmimelule „peale sööstis“. Suupill oli tõeliselt värskendav element tavapärasemas bändiarsenalis, kitarri-de, süntesaatorite ja trummide tuntud seltskonnas.

Enim jäid kontserdilt meelde kiired, ootamatute rütmisööstudega palad ning neis põnevate metalsete/perkus-siivsete *sound*'idega „hakitud“ klahvpil-litämbrid.

Vokaalsete seikluste radadel kulges Taani bänd „**Tys Tys**“ (30. aprillil Saka-las), mille esilauljatar Maria Loretta Friis meenutas hääle poolest populaarset kä-hiseva tämbriga islandlannat Björki, muusikalisi paralleele võiks veel tõm-mata ka näiteks Laurie Andersoniga. Pisut nõutuks jättis aga tema „ebapu-has“ laulmismaneer, mis kulges kohati deklameerimise ja laulmise vahepeal. Küllap oli selline esitus ikkagi pigem taotluslik kui kogemata sündinud, aga ikkagi oleks oodanud rohkem konkreet-sete nootide tabamist, kui hägust kulge-mist enam-vähem õiges suunas. Tema esinemisse oli kodeeritud mingi pidev kõhkklus. Kokku võttes efektne, kohati instrumentaalteatri vaimus muusika, millest ei puudunud grotesk.

Eksootilisemad rajad

Eksootilisi rütme jagus „Jazzkaare-le“ hulganisti, külmaks ei jätnud kuul-dud muusikutest ükski, olgu siis kuuba-lase **Omar Sosa trio** või kameruni juur-tega **Coco Mbassi**, pisut vaشوoitum, tuneesia-itaalia radu kõndiv duo **Dha-fer Youssef** ja **Paulo Fresu**. Palju kiideti Iisraeli päritolu **Avishai Cohenit** ja te-ma triot, kelle muusika oli siiski pigem traditsioonilise jazz'i mõõdupuid austav kui eksootikasse kalduv.

Need, kes tulid 28. aprilli õhtul Saka-lasse **Omar Sosa triot** kuulama, said igal juhul kireva elamuse. See oli muusika nii kehale kui ka hingele, erinevatest

muusikalistest mõjutustest loodi vürtsi- kas tervik. Bändi pianistist liider Omar Sosa pani oma artistlike maneeridega muidugi publiku erksalt kaasa elama.

Eraldi aga tõstaksin esile bändi heli-mehe elektroonilisi detaile, mida ta trio *live*'ile väga maitsekalt lisas; aeg-ajalt „tõmbas“ ta ka trio mängitud noote ek-st-ra fookusesse, neid elektrooniliselt töö-deldes, *loop*'ides, üksikule taldrikulöö-gile tohutut kaja lisades, klaverikeelte hämu äkitselt esile tõstes jpm. Vokaal-fonogrammid moodustasid suisa mõne loo rütmilise alusfaktuuri, millele muu-sikud mängisid peale uusi kihte.

Elektroonikata ei saanud kuidagi lä-bi ka **Dhafer Youssef** ja **Paulo Fresu** (29. aprillil), trompeti, *ud*'i ja elektroonika kooslus sünnitas pigem meditatiivseid helirännakuid, milles tunda sufikultuu-ri mõjutusi, ent natuke jäi puudu inten-siivsusest. Põnevaid kõlaleide oli ometi, kas või trompetist mitmehäälse pilli „ehitamine“ elektroonika kaasabil, nii et trompet kõlas orkestraalsete akordi-dena. Siiski tundus siin, et elektroonika mängis ajuti muusikuile vingerpussi, mida reetsid Youssefi närvilised žestid, või see vähemalt tundus nõnda. Yous-sefi *ud* on plaatidelt märksa sügavamalt meelde jäänud kui nüüd, kontserdil oli üldine atmosfäär kuidagi liiga vaشوoi-tud ja reserveeritud.

Meditatiivne Charles Lloyd

„Jazzkaare“ üks oodatumaid esine-jaid tuli Eestisse juba kolmandat korda. Tema esimene esinemine Tallinnas kolmkümmend aastat tagasi on saanud legendiks ja jõudnud *live*'ina ka plaa-dile. Arvan, et põnevaim võiski olla just neil kuulajail, kes juhuslikult olid ka toona tema kontserdil ning kes võisid võrrelda, milline oli Lloyd siis, veel mit-te kolmekümneaastase tõusva tähena, ja nüüd, küpse meistrina. *Live*'is kuulda ja võrrelda kõiki neid kordi on harulda-ne elamus. Publiku vastuvõtt oli ka

Coco Mbassi, Kamerunis sündinud ja Pariisis karjääri alustanud lauljatar.

nüüd soe ja aplaus mõõdeti pikem kui tol legendaarsel esimesel korral – üle üheksa minuti.

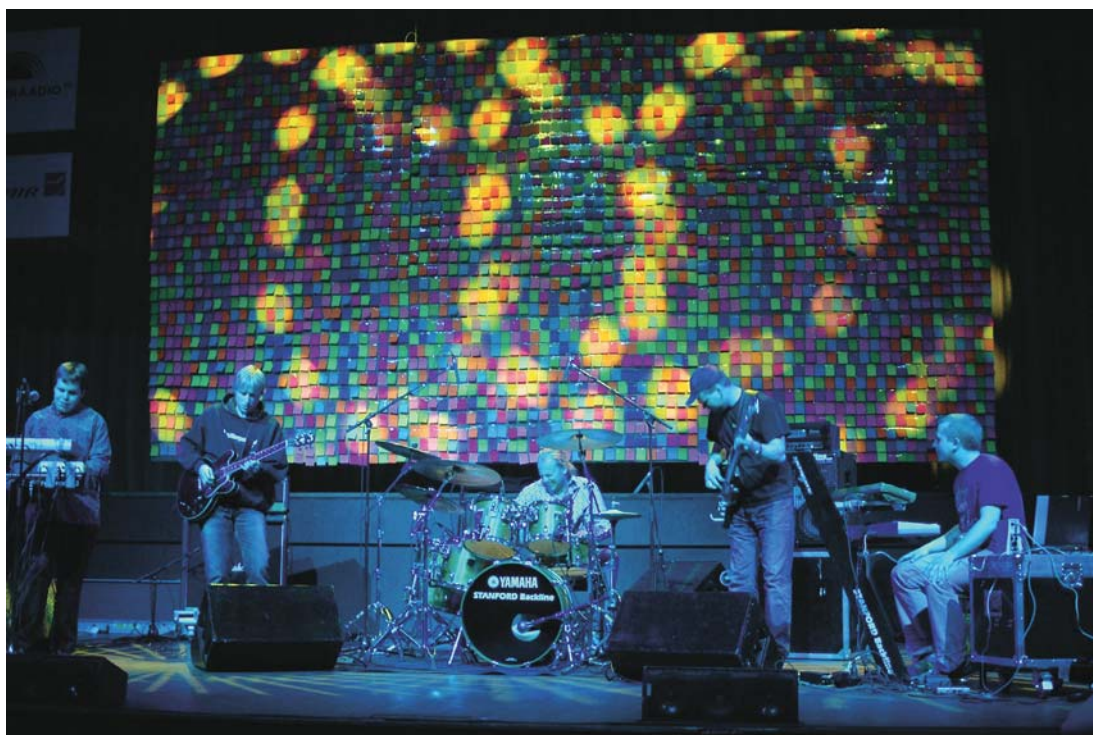
Palju tähelepanu tõmbasid endale Lloyd'i andekad bändikaaslased (Geri Allen – klaver, Reuben Rogers – kontrabass, Eric Harland – löökriistad), kes said kõik kordamööda hiilata oma soolode ja fantaasialennuga, nagu jazzile kohane. Ei tea, kas see oli kiriku akustikast tingitud, aga löökpillidele ei tulnud kiriku pikk kaja just kasuks, peenemad ja kiired rütmünüansid suubusid ruumi järelkajasse, detailikirevus ujutati loomuliku kirikukajaga liiga üle. Vanameister ise näis kohati pisut väsinud, võttes aeg-ajalt istet ja andes teed teiste muusikute fantaasialennule. Lloyd mängis peale saksofoni osavalt ka flööti ja klarnetit, mis tõi kahetunnisesse kontserti meeldivat vaheldust. Enim meeldi-

sidki klarnetisoolodega palad, milles puhus ka maailmamuusika tuuli.

Seisund, mis rohkem kui kahetunnisest kontserdist hinge jäi, on võrreldav meditatsiooniga. Kontsert võttis sõnatuks ja küllap mitte üksnes Lloyd'i kui jazzilegendi aupaiste pärast.

Maheda jazzi leviala

26. aprillil esinenud „**Ilmiliekki**“ (Soome) tuuritas üsna maheda jazzi levialal. Bänd on saanud muusikaauhindu mitmel pool maailmas, neliku lugudest tõusid esile pigem detailid kui lood tervikuna. Meelde jäi löökpillimängija **Olavi Louhivuori** harjadega mängitud löökriistade hapram ja looritatud kõla ning tiibeti kellukeste *sound*. Bändi trompetist Verner Pohjola suutis aga pillist välja võluda kõlasid, mis lähenesid jaapani *shakuhachi*'le – *sotto*

Rootsi ansambli „Mats & Morgan“ esinemist võiks iseloomustada kui progese gust keeruliste rütmiviguritega tempokat vimkat.

voce kahinad-sahinad. Üldiselt aga balansseeris bänd sulnrite meloodiate turvalisel muusikapinnasel, kohati olid meloodiad nii alasti kaunid, et hakkas piinlik. Miks aga otsida muusikast midagi ilusast meloodiast rafineeritumat ja eriskummalisemat, on eraldi teema. Ka Nargen Opera esitatud Haydni oopereid vaadates hakkab sama piinlik, just selsamal põhjusel – Haydni kaunid meloodiad mõjuvad kuidagi kummastavalt, omapead jäetult ja totralt. Ehk on asi hoopis kuulajas ja muutunud maailmas.

Nüüdisaegne kuulaja otsib muusikast midagi „enamat“, kui pakub lihtsalt ilus meloodia, olgu selleks siis kõlavärv või -varjund, põnevad *sound*’id või pillikooslused, uudselt mõjuvad faktuurid. Sama ka jazzis. Siin ootaks veel ka fantaasiakirevaid soolosisid. See on nagu

kujutavas kunstis, kus lihtne realistlik portree või kujutis on minetanud vaataja jaoks keskse koha, mõjudes halvemal juhul meenutusena nõukaaegsest realistlikust töölistkunstist. See ei tähenda loosungit „Maha meloodiad!“, aga nende puhul ootad mingit nihestatud vaatenurka, mitte primitiivset ilu. „Ilmi- liekki“ oli primitiivsusest kaugel, nende meloodiate otsekohene ilu pani kuulaja esitama endale küsimusi.

Läti vokaalgrupi „Cosmos“ (27. aprillil Sakala keskuses) kava võib liigitada samuti ilusa muusika alla. Bänd on üsnagi sarnane maailmakuulsate vokaalansamblitega à la „M Pact“, „King’s Singers“ jt, kopeerides tihtipeale ka teiste bändide seadeid üks-ühele. Nende kava oli kirev kollektsioon tuntud autorite hittlugudest, alates lätikeelsest Raimonds Paulsist ning lõpetades Phil Col-

Harri Rospu fotod

Tuneesia-italia duo Dhafer Youssef ja Paulo Fresu mängus tekitas trompeti, *ud'* ja elektroonika kooslus meditatiivseid helirännakuid, milles oli tunda sufikultuuri mõjutusi.

linsi ja Michael Jacksoniga. Ent viimases peitus ka konks. Mõned mittemuusikalised detailid tegid selle ansambli siiski ka eriliseks: üks bändi liige oli multifunktsionaalne persoon, kes imiteeris rütmimasinat ja fagotti ning jäljendas täpselt Michael Jacksoni lavalist liikumist. Seda on palju rohkem, kui üks muusik tavaliselt teha jõuab. Tema järelreaimatud rütmid olid niivõrd ehtsad, et mingil hetkel tekkis kahtlus, et kas ta teeb neid tõesti häälega või kostab see ikkagi lindilt. „Cosmose“ puhul väärivad eraldi tähelepanu oskus flirtida publikuga, elav lavaline liikumine ja vahetu suhtlus. Näiteks mäng puust kastiga: üks bändi liige ärgitas rütme imiteerinud lauljat seda koputama, too võttiski lõpuks vedu, näidates, et puust kast võib kõlada nagu ehtsad trummid, vähemalt siis, kui seda veel ka võimendada.

Vokaaltehniliselt polnud ehk kõik perfektne, aga „Cosmos“ tegi oma esinemisest haarava *show*, sundides ka publikut saalis ennast liigutama ja kaasa laulma („Maccarena“) ning suheldes hea huumoriga. Mingil hetkel küll tundus, et seda *show*-poolt sai natuke palju, aga publik läks asjaga heatujuliselt kaasa.